

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

När idyllen spricker

Lassén-Seger, Maria

Published in:
Barnebokkritikk.no

Publicerad: 20/10/2020

Document Version
Förlagets PDF, även kallad Registrerad version

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Lassén-Seger, M. (2020). När idyllen spricker: Recension av Gabriella Sköldenbergs *Trettonde sommaren*. *Barnebokkritikk.no*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Om Maria Lassén-Seger

 barnebokkritikk.no/nar-idyllen-spricker

Maria Lassén-Seger

Sköldenbergs debut *Trettonde sommaren* inleds på ett för spänningslitteraturen välkänt sätt, med en *flash forward* som avslöjar för läsaren att den gångna sommar boken handlar om kom att bli den sista av sitt slag. Berättaren Angelica återkommer till sin första tonårssommar, i nuet mer moget reflekterande än när hon befann sig i händelsernas mitt. Berättargreppet fungerar utmärkt och ger Sköldenberg möjlighet att utforska dissonansen mellan upplevda (traumatiska) livshändelser och minnet av dem.

En andra Sandra

«'Den här sommaren ska vi ha roligare än någonsin Angelica', säger Sandra och det känns som en svag elektrisk ström pulserar under min hud». Angelica har alltid tillbringat somrarna med kusinen Sandra hos morföräldrarna på landet. Starka och vilda Sandra är Angelicas raka motsats, drömbästis och storasyster i ett. Hon hittar på de bästa lekarna och lär försiktiga Angelica klättra och simma. Men minnena av kusinernas sista sommar skaver när Angelica omvärderar sina intryck för att bättre förstå sin relation till kusinen och sin egen andel i det som hänt.

Angelicas dubbla berättarperspektiv är fascinerande intrikat. Hon är iakttagaren som sensitivt läser av stämningar även om hon – som det barn hon är – inte alltid förstår vidden av sina iakttagelser. I spända lägen rör hon sig på tå, redo att ta in hur alla känner sig, medla och släta över. De vuxna ser henne som snäll och lydiga flicka medan hon själv brottas med att uppfattas som tråkig. Först i efterhand förmår hon sätta ord på Sandras skuggsidor. Rastlös och temperamentsfull har kusinen de facto alltid provat de vuxnas tålmod. Efterhand växer en «andra Sandra» fram och utmanar minnena av ostörd sommaridyll. Angelica konstaterar: «kanske är det här den första sommaren som jag faktiskt tänker att det är så: att en av oss pekar ut riktningen och att den andra följer efter. Jag följer henne så lätt. Det finns inget motstånd i mig».

Duktiga flickor, dåliga flickor

Den trettonde sommaren drivs framåt av en spänningsintrig med starka psykologiserande undertoner. Den sista sommaren tillsammans har Sandra förändrats. Hon har magrat och uppträder kallt behärskat i de vuxnas sällskap: «Här finns bara en kontrollerad Sandra, med en stram fläta som flyttar sig stelt över ryggen när hon rör sig». Angelica noterar kusinens förändring med oro, men förmår inte förstå den förrän i efterhand.

Mellan raderna blottas de seglivade mekanismer som i generationer format och formar hur duktiga flickor ska vara, nämligen sansade och behagliga. I en avslöjande nyckelscen i början av boken tjuvlyssnar flickorna på sina mammor när de pratar om sina barn och äktenskap. Medan Angelicas relation till mamman är varm och nära, har Sandra alltid varit på kollisionskurs med sin mamma Maggan som självupptaget konstaterar att dottern «har jag väl fått för mina synders skull. [...] Om hon bara kunde vara mer som andra och kanske tänka lite mer på hur jag har det någon gång. [...] Jag vill ju bara att hon ska vara normal». Maggan är lika giftigt rakt på sak om systerdottern Angelica: «din präktiga unge som är så förutsägbar att det går att ställa klockan efter henne».

När flickorna «låter sig upptäckas» uppmanas de sätta sig i sina mammors knän. Medan Angelicas mamma berömmar Sandra för att hon tyglat sitt hetsiga temperament, replikerar Maggan vasst: «Det är ju skönt att all möda jag har lagt ner äntligen har betalat sig. Man får vara glad för det lilla», följt av «Vad tung du har blivit, Sandra. [...] Vi får passa oss så att inte hela stolen brakar med oss två. [...] Jag bara skojar med dig. [...] Fast du får se upp nu i sommar med alla tant Ruts kakor». De illa dolda pikarna går ingen förbi. Duktiga och normala flickor kontrollerar knopp och kropp, sitt humör och utseende.

Desperat och destruktiv

Sandras strategier för att hantera den besvikelse hon ständigt får höra att hon är, är dessvärre destruktiva såväl för henne själv som för andra. Hon avslöjar för Angelica att hon bara spelar «duktig flicka» inför de vuxna och binder henne till lojal tystnad i en pakt, ett blodsyraskap, mot alla förljugna vuxna. Fina stunder när flickorna hittar tillbaks till varandra förekommer, men blir allt färre. Bakom Sandras fasad groor en (själv)destruktivitet som bara Angelica ser och står maktlös inför. Under locket Sandra lagt på sina känslor för att duga och inte vara till besvär pyser olusten ut och gör henne grym och manipulativ. Hon, som tidigare tagit hand om Angelica, får nu skov när hon medvetet gör andra illa.

Särskilt illa ut råkar tant Rut, som – ironiskt nog – är en av bokens få vuxna som försöker förstå och hjälpa Sandra. Tant Rut är morfars ogifta granne som, efter mormors död, tagit allt mer plats hemma hos morfar. De utstuderat hjärtlösa skämt hon utsätts för, i regi av Sandra, gör Angelica obekvämt. Egentligen tycker Angelica om oglamorösa tant Ruts handfasta omsorger i form av nybakta bullar, småbröd och saft. Angelica kan också ana ett inre djup hos Rut bortom hennes gåpåiga pladder. Ändå dras hon med när mammorna gör sig lustiga över gamla ungmön Rut som hamnat «på

glasberget» eller när Sandra äcklas över Ruts utseende och kropp: «Såg du hur blodådrorna putade ut på händerna? Jag tror att det är allt fett i ådrorna som gör att de ligger som ringlande maskar under huden. Det är så äckligt med feta människor, jag skulle aldrig tillåta mig själv att bli tjock». Underförstått står Rut för allt en kvinna *inte* ska vara: oattraktiv, ogift, okontrollerat pratsam och välvillig på ett sätt som får henne att verka dum.

Gastkramande sträckläsning

Den trettonde sommaren erbjuder barndomens lekar inte längre någon flyktväg. Insatserna trappas upp när flickorna, utom synhåll för de vuxna, utmanar varandra med allt farligare uppdrag. Angelica är ofta obekväm med deras tilltag, som när de närpå skrämmer vettet ur sina fyraåriga småkusiner. Men det finns ingen vuxen hon kan anförtro sig åt i stunden. I det sommarvacuum där flickorna får löpa fritt är det bara tant Rut som anar oråd. Men insikterna kommer för sent och någon får betala med sitt liv.

Det är svårt att låta bli att sträckläsa Sköldenbergs mångbottnade skildring av den sommar som så genomgripande markerar slutet på Angelicas barndom. Berättelsen väcker associationer till Maria Gripes storslagna författarskap där sårig mamma-barnkonflikt insiktsfullt skildras i Elvis-böckerna (1972-79) och där de normer som kringsskär flickors uppväxt och anpassning skärskådas i *Skuggsviten* (1982-88). Spår av Gunnel Lindes klassiker *Den vita stenen* (1964) kan också skönjas i flickornas utmaningslekar som får allt allvarigare följder.

Ungdomsroman är utan vidare ambitiös, väl värd sin nominering till Nordiska Rådets barn- och ungdomslitteraturpris 2020. Men ännu bättre hade den kunnat vara utan det spektakulära dödsfall som boken utmynnar i. Slutets skräckdramatik hotar att överskugga romanens mer subtilt komplexa tematik samt förminska porträttet av Sandra. Från att vara älskad, beundrad, provocerande och svårbegriplig – allt enligt Angelica som berättar fram Sandra – reducerar upplösningen väl plötsligt Sandra till «den onda andra», kapabel till obegripliga illdåd. Det hade inte behövts. I romanen framgår ändå med tillräckligt smärtsam skärpa hur flickor far illa av att tvingas begränsa sig till egna och andras förväntningar på hur de borde vara.

Barnebokkritikk.no © 2020. Materialet på dette nettstedet er beskyttet av åndsverkloven.

Det gir rett til å sitere fra tekstene dersom kilden oppgis. Husk også å lenke til artikkelen du siterer fra.